

RÉDEI LÁSZLÓ tudomány- és iskolaalapító tevékenysége

(Laudáció a MAGYAR ÖRÖKSÉG díj átadása alkalmából)

Nagy tisztesség a tanítványnak, hogy a tudomány csarnokában, méltó gyülekezet előtt tanítómesterének érdeméről beszélhet. Köszönöm ezt a lehetőséget.

A hazai matematika kiemelkedő tudósa, Rédei László, már gimnazistaként felmutatta tehetségét: nevét megtaláljuk az Eötvös-pályadíjasok fényes névsorában. Tanári oklevelét 1922-ben kapta meg, s még abban az évben bölcsészdoktorrá avatták. Ezután közel két évtizeden át középiskolákban tanított: Miskolcon, Mezőtúron, néhány évig Budapesten. Ám a tálentomokkal ebben az időszakban is jól sáfárkodott: megoldotta az algebrai számelmélet több, régóta nyitott problémáját, s a harmincas években már Nyugat-Európa vezető matematikusai fejlesztették tovább Rédei eredményeit. 1933-ban Humboldt-ösztöndíjat kapott a göttingai egyetemre, de ottani tanulmányait csak a következő évben kezdte meg, nem akarván cserben hagyni érettségire készülő kedves gimnáziumi osztályát. Még középiskolai tanárként nyerte el a két háború közötti legnagyobb matematikai elismerést, a König Gyula emlékérmét.

Egyetemi katedrához akkor már világszerte nagyra értékelt kutatásai mellett egy történelmi sorsforduló juttatta. A Ferencz József Tudományegyetem Kolozsvárról elúztatva 1921-ben Szegeden talált először menedéket, majd a város polgársága és Klebelsberg Kunó kultuszminiszter jóvoltából igazi otthont. 1940-ben tanárai egy részével visszatérhetett alapításának helyére, de Szeged is egyetemi város maradt. Ennek a de iure új egyetemnek lett professzora 1940 őszén Rédei László, ott teljesedett ki tudományos alkotó tevékenysége, iskolát teremtő munkássága.

Az algebrai számelmélet elismert mestere első szegedi éve során fedezte fel önmaga és kollégái számára az abban az időben modern algebrának nevezett, országunkban addig nem művelt új algebrai irányzatot, s ennek hamarosan lelkes és sikeres kutatójává vált. 1954-ben készült el nagy magyar nyelvű algebrakönyve, amelynek azután német majd angol kiadása is megjelent. Ez az akkori legkorszerűbb szemlélettel megírt opus magnum tanár- és kutató-nemzedékeknek szolgált szellemi táplálékul. Rédei hivatalos titulusa hosszú időn át az egyetem geometriai tanszékének vezető professzora volt, ezért sok örömet is adó feladatának tekintette, hogy az euklideszi és a Bolyai János által megalkotott geometriák algebrai megalapozásáról könyvet írjon, amely ugyancsak két világnyelven jelent meg. E tankönyveken túl három monográfiát írt az algebra speciális területeiről; ezekben saját kutatási eredményeit összegezte. Az utóbbi művek egyikéről a kilencvenes években vált világossá, hogy a benne foglalt megállapításoknak a geometria egy újabban kialakult ágának vizsgálataiban alapvető jelentősége van. Nem maradhat említés nélkül Rédei szerepe az algebrai egyenletek elmélete egy díszes zárókövének beillesztésében: a véges egyszerű csoportok leírását az ő 1950-ben közétett dolgozata mozdította ki tetszhalott állapotából, s még megérhette, hogy az 1978-as helsinki matematikai világkongresszuson e probléma végleges megoldásáról tartották az egyik főelőadást.

Nemcsak nagy tudós volt, példamutató tanár is. Nemcsak írásaiban, előadásaiban is a tökéletességet tűzte ki célul. Szelíd egyéniségétől a humor sem volt távol, s talán nem nehezelt meg ránk, ha felidézük nevezetes és tanulságos mondását: "A matematikához csak egy gömbre és két félgömbre van szükség." Vonzotta a tehetséges diákokat: az algebra szinte minden hazai művelője vagy Rédei László iskolájában nevelkedett, vagy az ő szellemi leszármazottja. Legtöbbjük itthoni egyetemeken, főiskolákon, kutató intézetekben futotta vagy futja pályáját, s néhányan külföldön letelepedve is megőrizték magyarságukat. Egyszerű, tiszta életével is példát adott: szeretettel nevelte gyermekeit, barátságába fogadta tanítványait, s évszázadának bonyolult történelme során megadta a császárnak, ami a császáré, ám tudományának sáncai mögé húzódott vissza, ha ennél többet vártak tőle. Teljes életet élt: iskoláskorától élete utolsó évéig kedvelt tudományát művelhette, miközben a hazai talajban is elültette és terebélyes fává növekedtéig gondozta a XX. század egyik nagy hatású matematikai gondolatát, az algebrai struktúrák elméletét.

[Rédei László matematikus (Rákoskeresztúr, 1900 – Budapest, 1980). Tanulmányait a budapesti egyetemen végezte. 1922-24-ben a Budapest székesfővárosi kereskedelmi tanonciskola óraadó tanára, 1925-től a miskolci ref. gimnázium helyettes tanára, 1929-től a mezőtúri ref. gimnázium tanára, 1938-tól Budapesten a Szent István Gimnázium, majd a Zrínyi Miklós Gimnázium tanára. 1932-ben a debreceni egyetem magántanára számelmélet tárgyból. 1940-től 1967-ig a szegedi egyetemen nyilvános rendes tanár, majd tanszékvezető egyetemi tanár. 1971-ig a Magyar Tudományos Akadémia Matematikai Kutató Intézete Algebrai osztályának vezetője.

1949-től a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, 1955-től rendes tagja, 1962-től a német Leopoldina Akadémia tagja. 1950-ben és 1955-ben Kossuth-díjjal tüntették ki.

Főbb művei: Algebra I. (Bp. 1954, Leipzig 1959, angolul Bp. 1967), Theorie der endlich erzeugbaren kommutativen Halbgruppen (Leipzig 1963, Oxford-London 1965), Begründung der euklidischen und nichteuklidischen Geometrien (Bp. 1965, angolul 1968), Lückenhafte Polynome über endlichen Körpern (Bp.-Berlin-Basel 1970, Amsterdam-London 1973), Endliche p -Gruppen (Bp. 1989).]